

KOBİ'lerin Ekonomik ve Sosyal Yapı İçindeki Yerleri, Destekleyici Kurumsal Çevreleri ve Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Yeniden Yapılandırılmaları

M. Billur AKDENİZ *

Özet: Bu çalışmada, girişimciliğin önemi ve küçük ve orta ölçekli işletmelerin (KOBİ) niceliksel ve niteliksel özellikleriyle birlikte, ekonomik ve sosyal yapı içinde edindikleri yerler anlatılacaktır. Türkiye'de toplam işletmelerin % 98,8'ini, toplam istihdamın %45,6'sını ve katma değer %26,5'ini oluşturan KOBİ sektörünün avantajları ve sorunları gözönünde bulundurularak mevcut durumu ve destekleyici kurumsal çevreleri anlatılacaktır. Günümüz Türkiye'sinin Avrupa Birliği adaylık sürecinde sanayi politikaları açısından yaşadığı uyum süreçleri ve bunların Türkiye'deki küçük işletmeler üzerindeki etkileri sunulacaktır. Sonuç olarak, küçük işletmelerin mevcut durumu iç ve dış dinamikleriyle birlikte değerlendirilerek, gelecekte KOBİ'lerin verimliliğini, yarattıkları katma değeri ve uluslararası alanda rekabet güçlerini artırıcı yönde izlenebilecek stratejiler tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Girişimcilik, KOBİ, Avrupa Birliği, destekleyici kurumsal çevreler.

The Place of SME's in The Economic and Social System, Their Supporting Institutional Environment and Restructuring Process on the Path to European Union Membership

Abstract: In this study, the place of small and medium enterprises (SMEs) in the economic and social system with their quantitative and qualitative characteristics is explained along with the importance of entrepreneurship in Turkey and in the world. The present situation with action-plans taken, the advantages and disadvantages and the supporting institutional environment of the SME sector, which builds up 98.8% of total enterprises, 45.6% of total employment and 26.5% of total value-addition in Turkey, are clarified. On the path to European Union Membership of Turkey, the recommended industrial policies and their effects on Turkish SMEs are explained. Finally, considering the internal and external dynamics of Turkey and current status of SMEs, specific strategies are evaluated in order to increase their efficiency, value-addition and competitive advantage in the global arena.

Key Words: Entrepreneurship, SMEs, European Union, supporting institutional environment

GİRİŞ

Girişimcilik tutkusu ve küçük işletmeler, gerek sosyal gerek ekonomik boyutlarıyla bireyin, toplumun ve ekonomik sistemin hayati bir parçasıdır. Dünyadaki hızlı değişimin getirdiği yüksek teknoloji içeren servis ve üretim modelleri, esnek organizasyon yapıları, bilgi ve iletişim ağlarına erişim kolaylığı, yeni fikir üretme veya geliştirme amacıyla olan girişimciye de alternatif üretim ve pazarlama modelleri sunarak, küçük firmaların rekabet

* Arş. Grv., Boğaziçi Üniversitesi

gücünü arttırmaktadır. Bunun yanında değişen dünya koşullarında ayakta kalabilmek için rekabet eden büyük firmalar küçülmekte, maliyetlerini düşürebilmek için küçük ölçekli firmalarla iş yapmayı tercih etmekte, bu da KOBİ'ler için yeni fırsatlar doğurmaktadır. Büyük firmalar ve yerel talep arasında aracı konumunda bulunan küçük işletmelerin, rekabetin korunması, işletmelerin birbirine bağımlılığının sürdürülmesi, istihdamın yaratılması ve girişimciliğin özendirilerek yeni fikir ve buluşların ortaya konması ve geliştirilmesi konularında toplumların yaşamlarına katkıları yadsınamayacak boyuttadır (Alpugan, 1988). KOBİ'lerin Ahilik kültürüne dayanan geçmişi, Türk insanının girişimci ruhu ve risk alabilme becerisinin günümüzün teknolojisi ve yeni yaklaşımlarıyla sentezlenerek ortaya çıkacak sinerjiden küçük işletmelerin dış ticaretimizin %70'ini oluşturan AB'deki 18 milyon KOBİ ile rekabet edebilecek güce kavuşması hedeflenmektedir (Çolakoğlu, 2002).

Bu çalışmada, globalleşen dünyada girişimciliğin artan önemi, girişimcilik ruhuyla kurulan ve Türkiye'de ekonomik dinamizmin sürdürülmesinde lokomotif görevini üstlenen KOBİ'lerin başlıca özellikleri, sorunları, gelişmelerini destekleyen kurumsal çevreleri ve yapılan faaliyetlerden bahsedilecektir. Ayrıca üyesi olduğumuz Sınai İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) ve üyesi olmaya hazırlandığımız Avrupa Birliği (AB)'nin sanayi ve uyum politikaları çerçevesinde küçük işletmelerin yeniden yapılandırılmaları ve destek alabilmeleri için üretilen stratejiler ve politikalar tartışılacaktır.

GİRİŞİMCİLİK RUHU ve GLOBALLEŞEN DÜNYADA ARTAN ÖNEMİ

Girişimcilik ruhu, özellikle esnek üretim ve organizasyon yapılarının önem kazanmaya başladığı tarihten günümüze ekonomik sistemi canlandırıcı en etkin rollerden birini oynamaktadır. Bununla birlikte, globalleşen dünyada, yerel ekonomilerdeki performans göstergesi, yeniliği tetikleyici ve dinamizmi arttırıcı rolleriyle önem kazanmaktadır.

Girişimci, önündeki fırsattan, bir işletme kurarak ekonomik olarak ya da başka biçimlerde yararlanma amacını güden kişidir. Morrison (2000), girişimciliğin temellerinin kişide ve içinde yaşanılan toplum ve kültürde aranması gerektiğini söylemektedir; kaynağın insan ruhunda olduğunu ve belirsizlik ve rekabet ortamlarında ortaya çıktığını belirtmektedir. Littunen (2000), yeni bir işyeri açmanın tamamen bireysel bir karar olduğunu ve bu kararı verme sürecinde, kişinin yenilik merakı ve teşebbüs isteğinin ön planda olduğunu söylemektedir. Başarılı bir girişimcinin özelliklerini, risk alabilirlik, yenilik ve değişime açıklık, pazar işleyişi ve know-how bilgisine, yönetim ve pazarlama yetilerine sahiplik ve düzenleyicilik olarak

tanımlamaktadır. İş fırsatlarını görebilme ve bunlardan yararlanma, yanlışları düzeltebilme, karlı işlerin kokusunu alabilme kabiliyetlerinin bir girişimcide bulunması gerektiğini belirtmektedir. OECD (2004) raporu ise girişimcileri “Potansiyel Girişimciler”, “Yaşam Tarzı Olarak Girişimciliği Benimseyenler”, “Büyüme Odaklı Girişimciler” ve “Kahramanlar” olarak dört ana başlık altında belirtmektedir.

Girişimcilerin bireysel özelliklerinin yanında içinde bulunulan toplum yapısı ve kültür de girişimciliğin özendirilmesinde önemlidir. Morrison (2000), içinde yaşanan kültürün, kişilerin davranış ve tutumlarına yön verdiğinden girişimcilik ruhu söz konusu olduğunda da etkili olduğunu savunmaktadır. Her dönemde farklı modeller sunulmasıyla birlikte girişimcilik kültürüyle birlikte sıklıkla anılan davranış tiplerinin yenilikçi, bütünsel, riski seven, düzenli olduğunu; genel olarak, girişimciliği özendiren toplumların, uluslararası alanda iş dünyası ve ticareti desteklediklerini ve özellikle 20. yüzyılın sonlarından günümüze kadar olan dönemde iş yapma kültürünün girişimci olarak tanımlanabileceğini belirtmiştir. Bunun yanında bazı kültürel özellikler ise girişimciliği engelleyici yönde olmakta ve küçük işletme sektöründe ise çeşitli problemlere yol açmaktadır. İş dünyası ve sosyal ağların (network) darlığı, yerel ekonomide talep darlığı, finansman olanaklarına ulaşım güçlüğü, toplumda rol modellerin, deneyimli kişilerin olmayışı, sektörler arası yapısal farklılıklar ve devlet müdahaleleri bunlardan bazılarıdır.

Girişimcilik ve küçük işletmelerin performansı arasındaki ilişkiye bakılacak olursa, girişimcilerin bazı kişisel özellikleri ile küçük işletmelerin başarısı arasında da ilişkilerin bulunduğu ileri sürülebilir. Bunlar; sorumluluk, inisiyatif alabilme, sabır, yaratıcılık ve analitik düşünebilme, insan ilişkileri yeteneği, teknolojik bilgi, yazılı ve sözlü iletişim yeteneğidir (Alpugan, 1988). Man ve diğerleri (2002) de KOBİ’lerin performansını etkileyici faktörler arasında girişimcinin demografik, psikolojik ve davranışsal özellikleri ile yönetim becerileri ve teknik bilgisinin daha yüksek etkiye sahip olduğunu vurgulamaktadır. OECD ise KOBİ’lerde genel stratejileri etkileyen kararlar genellikle işletmenin sahibi ya da yöneticisi tarafından verildiğinden baştaki kişinin firmanın başarısındaki rolünün büyüklüğünden bahsedilmektedir (OECD, 2004).

Risk alıp başarıya ulaşan girişimciler sadece bireysel kazanç değil aynı zamanda içinde yaşadıkları toplum ve ülkenin gelişimi için de kazanç yaratmış olurlar. Bu anlamda girişimcilerin yaratıcılık ve yenilik adına, toplumun da onları destekleme adına üstüne çok önemli görev ve sorumluluklar düşmektedir.

KÜÇÜK ve ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELER

KOBİ'lerin Tanım Sorunu –Niceliksel Yaklaşım-

Küçük işletmeleri belirlemek amacıyla kullanılan standart bir ölçüt ve tanım bulunmamaktadır. KOBİ tanımı, farklı ülkelerde, sanayileşme düzeyine, pazar büyüklüğüne, işletmelerin faaliyet alanlarına ve kullanılan üretim tekniklerine bağlı olarak farklı anlamlara gelebileceği gibi, aynı ülke içinde de bir bölgeden diğerine ya da sektörlerarası farklılık gösterebilir (Alpugan, 1988). Tanımların yapılmasında kullanılan ölçüler niceliksel ve niteliksel olarak ikiye ayrılmaktadır. Alpugan (1988), işletmelerin büyüklüklerini niceliksel olarak belirlemede kullanılan ölçülerin başlıcalarını; çalışanların sayısı, çalışanlara ödenen ücret ve maaşların tutarı, belirli bir süre içinde kullanılan hammadde tutarı, işletme sermayesinin büyüklüğü, satış hacmi, üretim miktarı ve kullanılan makinelerin miktarı olarak özetleyip, bunların içinde “çalışanların sayısı”ni en sık kullanılan olarak vurgulamıştır.

Tablo 1: Türkiye’de Kullanılan KOBİ Tanımları

Kurum	Sanayi	Tanım Kriterleri
KOSGEB	İmalat	Küçük:1-50 işçi Orta Ölçekli:51-150 işçi
HALKBANK	İmalat, Turizm, Yazılım&Geliştirme	Orta Ölçekli:1-250 kişi Sabit Yatırım:550.000 Euro
EXIMBANK	İmalat	1-200 işçi
HAZİNE MÜSTEŞARLIĞI	İmalat, Turizm, Tarım, Eğitim, Sağlık, Yazılım&Geliştirme	Küçük:10-49 Orta Ölçekli:50-250 işçi Yatırım Tutarı:550.000 Euro
DIŞ TİCARET MÜSTEŞARLIĞI	İmalat	Orta Ölçekli:1-200 işçi Sabit Yatırım:1.830.000 Euro
Devlet İstatistik Enstitüsü Devlet Planlama Teşkilatı	İmalat	Küçük:10-49 Orta Ölçekli:50-99 işçi
Türkiye Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, Serbest Meslek Mensupları ve Yöneticiler Vakfı	İmalat	Küçük:5-100 Orta Ölçekli:100-200 işçi

Not: 1 Euro=1.700.000 TRL

Kaynak: Çolakoğlu, M. H. (2002). Kobi Rehberi. TOBB Genel Yayın. Yorum, Ankara. & Small and Medium Sized Enterprises in Turkey Issues and Policies. OECD. 2004.

Türkiye'nin AB'ye üye olma çalışmaları yürüttüğü bu dönemde sanayi politikaları çerçevesinde KOBİ tanımının da bir standarda kavuşturulması ve gerekli yasal düzenlemenin yapılması gerekmektedir. Bu konu, Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan İlerleme Raporları'nda ve 2003 yılında Türkiye için hazırlanan Katılım Ortaklığı Belgesi'nin kısa vadeli tedbirleri arasında da vurgulanmaktadır (KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı, 2004). Avrupa Birliği'nde geçerli KOBİ tanımları Tablo 2'de görülmektedir.

Tablo 2: Avrupa Birliği'nde KOBİ Tanımları¹

İşletme Türü	Tanım
Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler (KOBİ)	250 kişiden az işçi çalıştıran, Bilanço Değeri: 43 million Euro - 'Bağımsızlık' ¹ kriterine uygun olan işletmeler
Küçük İşletmeler	50 kişiden az işçi çalıştıran, Bilanço Değeri: 10 million Euro - 'Bağımsızlık' kriterine uygun olan işletmeler
Çok Küçük İşletmeler	10 kişiden az işçi çalıştıran. Bilanço Değeri: 2 million Euro

Not: 1 Euro=1.700.000 TRL

Kaynak: Çolakoğlu, M. H. (2002). Kobi Rehberi. TOBB Genel Yayın. Yorum, Ankara. & Small and Medium Sized Enterprises in Turkey Issues and Policies. OECD. 2004.

Türkiye'de KOBİ Sektörünün Mevcut Durumu

Türkiye'de, 1980'lerde ortaya çıkan serbest pazar ekonomisi, uluslararası ticaret serbestisi, fiyat kontrollerinin kaldırılması yeni bir ekonomik dönüşümün önemli unsurlarını oluşturmuştur. 1970'ler küçük ve orta ölçekli işletmeler için elverişli ortamın olduğu yıllar olmakla birlikte, 80'ler de yeni bir girişimcilik ve ihracat furçasının başladığı yıllar olmuş, toplumun her kesiminde özel teşebbüs özendirilmiştir. Ancak, ticari işletmeler ve servis sektöründeki firmalar, bu akımdan geleneksel üretim yapan firmalara ya da

¹ Bağımsız işletmeler, sermayesinin ya da hisse senetlerinin %25 veya daha fazlası bir işletme tarafından üstlenilmemiş olan veya sermayesi, "küçük ve orta büyüklükteki işletme" tanımı dışındaki işletmelerden meydana gelmemiş olan işletmelerdir.

tarımla uğraşan işletmelere göre daha iyi faydalanmışlardır. Bununla birlikte küçük ve orta ölçekli işletmelerin teknolojik gelişmelerin gerisinde kaldığı, yetenek ve becerilerini çok iyi geliştiremedikleri gözlenmiştir (Özcan, 1995).

Mevcut ekonomik yapı içinde çoğu zaman düşük verimliliklerine rağmen, KOBİ'ler, üretim, ticaret ve hizmet sektörlerindeki sayıca ezici çoğunluklarıyla önemli bir role sahiptirler (Özcan, 1995; Alpugan, 1988). KOBİ'ler, kişisel ve aile birikimlerinin ekonomiye kazandırılmasını sağladığından, sermaye oluşumunu da hızlandırmaktadırlar. Küçük işletmeler, sayıca çokluğunun iş imkanı yaratması bakımından da ekonomiye katkıda bulunur. Ancak çok küçük ölçekli firmaların göreceli çoğunluğu ülkemizde küçük işletme sektörünün az gelişmiş yapısını da vurgular (Özcan, 1995).

Başka ülkelerdeki benzerleriyle karşılaştırıldığında da Türkiye'deki KOBİ'lerin daha küçük olduğu ve ülke milli gelirine katkısının daha düşük seviyelerde kaldığı fark edilmektedir. Bunun yanında Türkiye'de, çok küçük ölçekli firmalar, bütün firmaların yüzde 95'ini, işlerin yüzde 34'ünü, üretimin yüzde 8'ini oluştururken, İtalya, Portekiz ve Fransa gibi ülkelerde bu firmalar göreceli daha az olmakla birlikte, üretime katkısı yüzde 11-15 civarındadır (OECD, 2004).

Avrupa firma ölçekleri esas alındığında, Türk sanayi, AB sanayisine göre daha KOBİ ağırlıklı bir yapıya sahiptir. Özellikle tarım sektörü payının ve tarım sektöründe istihdam edilen kırsal nüfusun AB ortalamalarından çok yüksek olduğu görülür.

Ülkemizde küçük işletmelerin sektörel dağılımına bakıldığında daha çok geleneksel alanlarda olduğu görülür. Teknolojik gelişmelerin, araştırma ve geliştirme faaliyetlerinin oldukça zayıf kaldığı, sanayinin içine sokulmadığı bir gerçektir. Hatta son yıllarda elektronik, mikroişlemciler ve genetik alanında yapılan yenilikler Türkiye'deki küçük işletme sektörünün içine yayılmamıştır (Özcan, 1995)

Tablo 3: KOBİ'lerin Farklı İmalat Sanayi Kolları İçindeki Dağılımı²

İmalat Sanayi Kolları	%
Metal Eşya	26,1
Dokuma, Giyim, Deri	25,6
Orman Ürünleri, Mobilya	24,3
Gıda, Tütün ve İçki	12,7
Kağıt Ürünleri	3,9
Diğer	7,4
Toplam	100,0

Kaynak: Small and Medium Sized Enterprises in Turkey Issues and Policies. OECD. 2004.

KOBİ'lerin Niteliksel Özellikleri ve Avantajları

Küçük işletmelerin ekonomik sistem içindeki yerlerini belirlerken niceliksel özelliklerinin yanında niteliksel özelliklerinin de etkisi büyüktür. Temelde, küçük işletmelerin en önemli üç özelliği; bağımsızlık, teşebbüs niteliği ve kişisel ilişkilerdir. (Alpugan, 1988)

Bu özellikleriyle büyük firmalardan ayrılan küçük işletmeler, ülke ekonomisine birçok avantajlarla katma değer sağlamaktadır. Genel hatlarıyla KOBİ'lerin sahip olduğu avantajlar aşağıdaki gibi sıralanabilir³:

- . Daha az yatırımla daha çok üretim ve ürün çeşitliliği sağlamak
- . Daha düşük yatırım maliyetleriyle istihdam yaratmak
- . Ekonomik dalgalanmalardan daha az etkilenen bir yapıya sahip olmak
- . Talep değişikliklerine ve çeşitliliklerine uyum gösterebilmek
- . Teknolojik yeniliklere yatkınlık
- . Bölgeler arası dengeli kalkınmaya katkı sağlamak
- . Dengeli bir gelir dağılımına katkıda bulunmak
- . Büyük sanayi işletmelerinin destekleyicisi ve tamamlayıcısı olmak

KOBİ'lerin Süregelen Sorunları

KOBİ'lerin varolan sorunlarını –birbirlerinden bağımsız olmamakla birlikte- “içinde buldukları ülke ekonomisinden kaynaklanan” ve “kendi zayıflıklarından kaynaklanan” olmak üzere iki grup halinde incelemek mümkündür.

² İmalat sanayi kolları içindeki KOBİ'lerin dağılımı Ek'te bulunmaktadır.

³ www.kosgeb.gov.tr

Türkiye'deki makro ekonomik durum son yıllarda birçok çevreyi olduğu gibi KOBİ sektörünü de zor duruma sokmuştur. Yüksek enflasyon ve kamu borçlarının hakim olduğu bir ekonomik tablo, art arda gelen mali krizler, faiz oranlarındaki yüksek artış ve Türk Lirası'nın aşırı değer kaybı, Türk ekonomisinin büyümesine sekte vurucu gelişmeler olmuştur. Makro ekonomideki olumsuz gelişmelerden fazlasıyla nasibini alan KOBİ'ler, 1980'lerde ekonominin dışarıya açılması ve 1996'da Gümrük Birliği'ne girilmesiyle, aşırı rekabet koşullarıyla sarsıntı geçirmişlerdir.

Türkiye'nin belirli kriterlere göre 47 ülke arasındaki rekabet gücü sıralamalarına bakacak olursak (Ala, 2004);

Tablo 4: Rekabet Gücü Göstergeleri

Yerel Ekonominin Gücü	Sıralama	Altyapı	Sıralama
Katma Değer	46	Temel	41
Yatırımlar	37	Teknolojik	44
Birikimler	10	İş Ortamı	24
Nihai Tüketim	40	Sağlık	40
Yaşam Bedeli	46	Enerji	36
Uyabilme	10	Çevresel	37
Uluslararasılaşma	Sıralama	Bilim ve Teknoloji	Sıralama
Mevcut Hesap Dengesi	19	AR-GE Harcamaları	40
Mal ve Hizmet İhracatı	20	AR-GE Personeli	39
Mal ve Hizmet İthalatı	19	Teknoloji Yönetimi	31
Değişim Oranı	47	Bilimsel Çevre	29
Bakanlık Yatırımları	45	Entellektüel Varlık	46
Direkt Dış Yatırımlar	25		
Milli Korumacılık	17		
Uluslararası Pazarlara Açıklık	32		

Kaynak: World Competitiveness Year Book 2000

Türkiye'deki KOBİ'lerin çeşitli problemleri, gelişebilmeleri ve gerek dünya gerekse AB iç pazarında rekabet gücü kazanabilmeleri yönünde önündeki temel darboğazları oluşturur (KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı, 2004).

Finansal ortamdaki güçlükler: KOBİ'lerin finansmanında en büyük problemlerden biri kredi hacminden yararlanmada çıkmaktadır. KOBİ'lerin kredilerden aldığı pay ancak % 4 civarındadır⁴. Türkiye'de KOBİ'lerin finansman ihtiyacını karşılama amacıyla kurulmuş bir kurum bulunmamakta, bu konuda büyük görev ve pay T. Halk Bankası'na düşmektedir (OECD, 2002). Kamu kesminin piyasalardaki yüksek borçlanmasının faizlerin aşırı yükselmesine ve bankaların finanse etme kapasitesinin aşınmasına yol açması; ekonomik krizler neticesinde yatırım/proje finansmanı hizmetlerinin daralması, KOBİ'lerin kredi piyasasından tamamen dışlanmasına neden olmaktadır. KOBİ'lere hizmet verecek sermaye piyasası imkanları da geliştirilememiştir. Mali sektör bünyesinde yaşanan krizler ve KOBİ'lerle çalışacak kurumsal kapasite eksikliği nedeniyle, KOBİ'lerin kredi darboğazını rahatlatmak için AB'deki para ve sermaye piyasalarından yararlanılmamakta, Türkiye'ye sağlanan finansman imkanlarının bile KOBİ'lere aktarılmasında sıkıntılar yaşanmaktadır. Bunun yanında Türkiye'de KOBİ'lere yönelik kredi garantisi, risk sermayesi yatırım ortaklığı, gayri menkul yatırım ortaklığı, KOBİ finans şirketleri, KOBİ'lere yönelik faktoring ve leasing şirketleri, KOBİ'lerin menkul kıymet piyasalarından yararlanmasını sağlayan KOBİ borsası gibi bazı finansman kurumları ya sembolik düzeyde gerçekleşmiş ya da plan olarak kalmıştır (KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı, 2004).

Düşük teknoloji düzeyleri ve know-how yetersizliği: Türk KOBİ'leri geleneksel üretim metotları ile Türkiye pazarı için üretim yapmakta ancak birçok pazarda AB firmaları başta olmak üzere yabancı firmalar ile rekabet etmek zorunda kalmaktadır. Bununla birlikte, teknoloji düzeyleri Avrupa firmalarının çok altında kalmakta, genellikle modası geçmiş tasarımlar, verimsiz üretim metotları ve eski makine-ekipman kullanarak katma değeri düşük olan alt kalitede ürünleri üretmektedirler⁵. Dünya Bankası tarafından yapılan bir araştırmaya göre, ülkemizde teknoloji seviyesinin düşük olmasının başlıca nedeni biri, yeni buluşların azlığıdır. AR-GE çalışmalarında özel sektör payı OECD ülkelerinde yüzde 65 civarındayken, ülkemizde bu, yüzde 35 seviyelerindedir. Üniversite-sanayi işbirliği zayıf, teknik ekipman da yetersiz olduğundan, proje fonları ve araştırma laboratuvarlarının geliştirilmesinde zorluklar yaşanmaktadır. Bunların yanında, vergi teşviklerinden çoğunlukla büyük firmalar yararlanmakta, AR-GE ve yeni buluş çalışmalarında finansman zorluğu yaşanmaktadır (OECD, 2004).

⁴ www.kosgeb.gov.tr

⁵ www.kosgeb.gov.tr

Rekabet baskısı ve yeni pazar arayışı nedenleriyle hissedilen teknolojik ihtiyaçlar, ülkenin mevcut yapısal koşullarında ekonomik talebe dönüşemediğinden ve bu ihtiyaçları karşılayıcı “know-how” hizmetleri sunan kesim ile tüketecek kesim arasında ticari bağlar gelişmediğinden, Türkiye’de piyasa mekanizmasının sonucu olarak teknoloji düzeyinin yükseltilmesi yoluyla rekabet gücü kazanımı ortaya çıkmamıştır.

Kalifiye eleman sıkıntısı ve eğitim sorunları: Kalkınmadaki en önemli öğelerden biri, üretimin artırılarak kalitenin yükseltilmesi olduğundan bu da nitelikli insan gücüne bağlı olduğundan, küçük işletmeler rekabet avantajlarını arttırmada kalifiye insan gücüne olan ihtiyaç duymaktadır. Ancak ülkemizde, küçük sanayici ya da girişimcinin bizzat kendisine ciddi bir eğitim verilmemektedir. Son yıllarda küçük işletmelerin artan önemi ve Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne üye olma çalışmaları nedeniyle birçok proje ve eğitim programı gündeme gelmekte ancak bunların kalitesi, ihtiyacı karşılaması ve geniş kitlelere seslenebilmesi gerçeği bir soru işaret olarak kalmaktadır.

Tanıtım ve pazarlama sorunu: Firmalar, küçük ölçekli ve dağınık bir yapıya sahip olmaları sonucu tanıtım sorunu yaşamaktadırlar. Bunda, kendi zayıflıkları kadar kurumsal çevrelerinin yetersizlikleri de darboğaz yaratmaktadır. KOBİ’lerin ulusal ve uluslararası alanda tanıtım, pazarlama ve satış sorunlarını aşmalarındaki en önemli unsur; yeni pazarlama modellerini, ürünleri, tercih ve zevkleri yakından takip edebilme yetileridir.

Kanun ve mevzuat sorunları: Küçük işletmelerin sorunları önemli bir kısmını da kemikleşmiş hukuki ve kurumsal düzenlemeler oluşturmaktadır. Bürokratik engellerin ve uyulması gereken formalitelerin çokluğu, birçok girişimciyi atılımından uzaklaştırmakta, varolan küçük işletmelerin ise gelişimini engellemektedir. Ekonomik aktiviteleri zorlaştırıcı kanun ve hükümlerin basitleştirilmesi ve her aşamada kamu işletmelerinin baskıcı varlığının hafifletilmesi KOBİ’lerin faaliyetlerini daha rahat sürdürebilmesine olanak sağlayabilir.

Küçük işletmeler konusunda kemikleşmiş olan problemlerden bir tanesi de destekleyici kuruluşlar ve KOBİ’ler arasındaki koordinasyon eksikliğidir. KOBİ’lere destek verecek kuruluşlar yeterli talep görememekten yakınırken, KOBİ’lerin de kendilerine ihtiyaç duyulan desteğin verilmediğinden yakındıkları çok sık olarak rastlanılan bir durumdur. Bu dağınıklık ve bilgi akışı eksikliğinden dolayı, KOBİ’lere hizmet veren 46 kamu kurum ve kuruluşunun bütçelerinde yer alan yaklaşık 800 trilyon liralık ödeneğin yarısından fazlası kullanılamamaktadır (Çolakoğlu, 2002).

KOBİ'LERİN DESTEKLEYİCİ KURUMSAL ÇEVRELERİ

KOBİ'lerin dengeli ekonomik ve sosyal kalkınmanın sağlanması ve sürdürülebilmesine yaptıkları olumlu katkıları, işsizliğin azaltılması ve yeni istihdam alanlarının yaratılmasında oynadıkları rolleri ve piyasa koşullarında meydana gelen değişimlere hızlı uyum sağlayabilen esnek bir üretim yapısına sahip olmaları, onları günümüz dünyasında daha da önemli bir konuma getirmektedir. Taşıdıkları önem dolayısıyla başta gelişmiş ülkeler olmak üzere bütün ülkeler KOBİ'lerin doğması, büyümesi, gelişmesi ve korunması için uygun ortamı hazırlayacak politikalar geliştirmekte ve uygulamaktadırlar. KOBİ'lerin dünyadaki artan önemine koşut olarak ülkemizde de 80'li yılların sonundan itibaren KOBİ'lere yönelik bir destek sisteminin oluşturulması çalışmaları başlatılmıştır. Bu süreç içerisinde ulusal düzeyde belirlenen KOBİ politikaları uluslararası bir nitelik de kazanmaktadır⁶.

KOBİ'lere 2004 İtibariyle Sağlanan Destekler

KOBİ'lere çeşitli kamu kuruluşu, özel kuruluş ve vakıflar tarafından verilen destekleri aşağıdaki başlıklar altında incelemek mümkündür;

Alt yapı, üretim: Küçük ve orta ölçekli sanayicilerin modern ve sağlıklı ortamlarda verimli üretim yapmalarına olanak sağlanması ve çevre kirliliğinin kontrol altına alınması amacıyla Sanayi ve Ticaret Bakanlığı bünyesinde Küçük Sanayi Siteleri (KSS) ve Organize Sanayi Bölgelerinin (OSB) kurulması desteklenmektedir.

Tablo 5: Tamamlanan Küçük Sanayi Siteleri

Yıllar	Adet	İşyeri Sayısı	İstihdam Potansiyeli (Kişi)
1960-1995	262	62.113	386.080
1995	273	63.640	395.222
1996	289	65.326	405.338
1997	291	70.747	437.864
1998	294	71.722	443.714
1999	306	72.130	446.162
2000	313	74.121	445.000
2001	349	81.453	488.000
2002	362	83.318	500.000

Kaynak: Sanayi ve Ticaret Bakanlığı

⁶ www.kosgeb.gov.tr

OSB'lerin altyapısı KSS'lerden daha iyi düzeyde olup, 65 adet OSB'de bulunan 13,344 iş yerinin yüzde 66'sında üretime geçilmiştir. 1,159,754 kişiye istihdam sağlayabilecek kapasitede olan bu iş yerlerinde 351,299 kişi istihdam edilmiş durumdadır. 118 OSB'nin de yapımına devam edilmektedir⁷.

AR-GE: Teknoloji tabanlı işletmelerin desteklenmesi, üniversite-sanayi işbirliğinin geliştirilmesi ve teknoloji yayımının kolaylaştırılması amacıyla, Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu yürürlüğe girmiştir. Bu bölgelerdeki işletmeler OSB'lerindeki gibi KOBİ özelliğinde olup, özellikle bilişim, savunma sanayi ve elektronik sektöründe faaliyet göstermektedirler⁷. Bilgi yoğun ve ileri teknoloji alanında faaliyet gösterebilecek KOBİ'lerin AR-GE bazlı faaliyetlerinin desteklenerek geliştirilebilmesi ve uzun vadede ekonomiye kazandırılabilmesi için KOSGEB, 12 adet Teknoloji Geliştirme Merkezi (TEKMER) aracılığı ile 2001 yılında toplam 140 işletmenin AR-GE projesi desteklenmiş, bu projelerde 784 kişi istihdam edilmiştir⁷.

KOSGEB tarafından işletilen Küçük ve Orta Boy İşletmeler Bilgi Ağına (KOBİ-NET) da üye olan işletmelerin sayısı 12.000'e ulaşmıştır. Özel sektör tarafından işletilen ve KOBİ'lere internet üzerinden bilgilendirme hizmetleri veren internet sitelerinin sayısında da önemli oranda artış gözlenmektedir. Bunlardan biri de Microsoft Türkiye ve Türkiye Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, Serbest Meslek Mensupları ve Yöneticiler Vakfı (TOSYÖV)'nin desteğiyle kurulan ve dünyadaki Türk KOBİ'lerini internette buluşturup, gerçek zamanlı, sanal işbirliği platformu şeklinde hizmet veren bir portaldır⁸.

İhracat: Dış Ticaret Müsteşarlığı'nca İhracata Yönelik Devlet Yardımları Kapsamında 2002 Yılında KOBİ'lere Sağlanan Destekler aşağıdaki tabloda görülmektedir.

⁷ www.kosgeb.gov.tr

⁸ www.tosyov.org.tr/girisimcilik

Tablo 6: Dış Ticaret Müsteşarlığı'nca İhracata Yönelik Devlet Yardımları Kapsamında 2002 Yılında KOBİ'lere Sağlanan Destekler

Yardımanın Türü	KOBİ Sayısı	Yardım Tutarı (Euro)
AR-GE	626	24.547.368
Çevre maliyetlerinin desteklenmesi	217	211.121
Pazar araştırması desteği	240	235.454
Yurt-dışı ofis-mağaza yardımı(açma-işletme)	47	1.359.477
Yurt-dışı fuarlara katılım desteği	8.380	40.995.531
Eğitim	5	519.127
İstihdam	9	316.882
Marka	18	1.490.592
TOPLAM	9.542	69.675.552

Kaynak: KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı. Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı. Ocak-January 2004.

Finansman: KOBİ'lere sağlanan finansman destekleri içindeki en önemli payı T. Halk Bankası tarafından kullanılan uygun koşullu krediler oluşturulmaktadır. Kredi kullanımının yıllara göre detayları aşağıdaki tabloda bulunmaktadır.

Tablo 7: Halk Bankası Kredilerinin Yıllar İtibariyle Dağılımı (Euro)

	KOBİ KREDİLERİ				KOOPERATİF KREDİLERİ		GİRİŞİMCİ KREDİLERİ	
	Fon Kaynaklı Krediler		Sanayi Kredileri		Esnaf ve Sanatkar Kredileri			
Yıl	Sayı	Tutar (000)	Sayı	Tutar (000)	Sayı	Tutar (000)	Sayı	Tutar (000)
2000	0	742.286	26.849	152.551	877.757	681.797	4.536	5.284
2001	37.492	560.376	14.191	26.462	891.222	158.777	2.568	369
2002	33.567	427.488	18.873	71.841	145.059	102.637	520	44

Kaynak: T. Halk Bankası A.Ş.

Hazine Müsteşarlığı Teşvik ve Uygulama Genel Müdürlüğü tarafından uygulanmakta olan "KOBİ Yatırımlarında Devlet Yardımları Hakkında Karar" çerçevesinde teşvik belgesi verilen yatırımcılara yatırım ve işletme kredileri kullanılmaktadır.

Tablo 8: KOBİ Teşvik Belgelerinin Yıllar İtibariyle Dağılımı (Euro)

Yıl	KOBİ Sayısı	Yatırım Kredisi	İşletme Kredisi	Toplam Kredi	Sabit Yatırım	İstihdam
2000	1.229	37.757.778	26.242.056	63.999.834	85.479.946	5.587
2001	246	4.253.903	3.223.375	7.477.278	14.026.531	674
2002	390	14.188.452	5.552.338	19.740.789	46.418.326	1.498
2003	147	5.918.707	2.041.980	7.961.259	19.681.317	517

Not: İlgili yılın ortalama Euro kuru kullanılmıştır.

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, Nisan 2003

Borsa dışı teşkilatlandırılmış Menkul Kıymetler Piyasası'nın Kuruluş ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmelik 2003'te yürürlüğe girmiştir. Anadolu'da bulunan ve İMKB ölçeğine göre küçük kalan bir çok işletme, sermaye piyasasından fon sağlayabilme amacıyla organize bir ikinci el piyasası oluşturulması yönünde talepte bulunmaktadır. Bölgesel bazda, şirketlerin piyasaya katılımının artmasıyla, Anadolu yatırımcısının kendi yöresinde yer alan şirketlerin bu piyasada işlem görmeye başlamasıyla, söz konusu şirketlerin sermaye piyasası araçlarına yatırım yapmaları mümkün olacaktır⁹.

Eğitim: Milli Eğitim Bakanlığı'nın 81 ilde yer alan toplam 345 Meslek Eğitim Merkezi aracılığıyla, öğrenci ve kursiyerlere 109 ayrı konuda meslek eğitimi verilmektedir. 2001 yılında yaklaşık 40.000 adet meslek kursu açılmış olup, 725.000 kişi bu kurslarda eğitilmiştir (KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı, 2004).

Mevzuat ve bürokrasi politikaları: Şirket sözleşmesi ve ana sözleşme değişikliklerine ilişkin işlemlerin, Odaların bünyesinde yer alan Ticaret Sivil Memurluklarınca ve tek adım ilkesine uygun olacak şekilde gerçekleştirilmesini düzenleyen Türk Ticaret Kanunu, Vergi Usul Kanunu, Damga Vergisi Kanunu, İş Kanunu ve Sosyal Sigortalar Kanunu'nda değişiklik yapılması hakkında kanun yürürlüğe girmiştir.

2000'li yıllar itibariyle, Türkiye KOBİ'leri, gelişmiş ülkelerdeki gibi bir finansman piyasasına, modern destek imkanlarına ve faaliyetlerini kolaylaştıracak bir mevzuata kavuşturulamamıştır. Girişimci bilgilendirme çalışmaları istenen düzeye ulaşmamış, üniversite-sanayi işbirliği beklenen sonucu vermemiştir¹⁰. Türk ekonomisi 2000'lerin başından itibaren IMF ile birlikte uyguladığı reform politikaları ve yapısal değişikliklerle düşük

⁹ www.spk.gov.tr

¹⁰ www.kosgeb.gov.tr

enflasyon ve faiz oranlarıyla daha istikrarlı bir ekonomiye ulaşmayı hedeflemektedir. Bu hedefe yaklaştıkça, KOBİ sektörü de daha sağlıklı bir yapıya kavuşabilir. Bununla birlikte genç nüfusun yüksek olması, kadınların iş hayatında son yıllarda daha aktif rol oynamaları ve birçok kişinin tarımdan sanayiye yönelmesi, yeni iş olanaklarının yaratılması gerektiği gerçeğini göstermektedir. Birçok büyük ekonomide olduğu gibi Türkiye’de de yeni iş alanlarının yaratılmasında küçük işletmeler daha büyük rol oynayacaktır. Bu durumda KOBİ’lerin geliştirilmesi ve yenilerinin ortaya çıkması için fırsatların sunulması şarttır. Birçok küçük işletme herhangi bir olumsuz gelişmede kendini koruyacak kadar sağlam yapıya sahip olmadığından onları bu tür şoklardan uzak tutacak istikrarlı ve dengeli bir ekonominin sağlanması şarttır.

Türkiye’de KOBİ’lere verilen destekler konusunda, KOSGEB 28 adet Küçük İşletmeleri Geliştirme Merkezi (KÜGEM) aracılığıyla 2002 yılında 2.928 firmaya danışmanlık, 6.472 firmaya laboratuvar, 5.870 firmaya eğitim, 224 firmaya kalite, 4.175 firmaya proje kapsamlı destekler sunmuştur.

Ülke genelinde uygulanan Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)’nda da KOBİ’lerin gelişimi ve rekabetçi güçlerinin artırılmasına yer verilmekte, uluslararası alandaki başarılı örnekler incelenerek öncelik ürün kalitesinin artırılmasına, üniversitelerle işbirliğine gidilerek teknolojik yeniliklerin yakından takip edilmesine ve yaratıcılığa, yeni finansman ve yönetim modellerinin oluşturulmasına öncelik verilmektedir (Avrupa Birliği’nin Girişimcilik Politikası ve Türkiye’nin Uyumu, 2001). Bunun yanında yabancı şirketlerle ilişkilerin geliştirilip ihracatın artırılmasına önem verilmekte, TOBB ve KOSGEB işbirliğiyle KOBİ’lere daha hızlı ve iyi servis sunabilmek adına “sinerji odak noktaları” kurulması gündemdedir.

AVRUPA BİRLİĞİ’NE UYUM SÜRECİNİN TÜRKİYE SANAYİ POLİTİKASI ve KOBİ’LER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Avrupa Birliği’nde Sanayi Politikası

AB sanayi politikasının ana hedefleri rekabetin güçlendirilmesi, iş ortamının iyileştirilmesi ve endüstriyel değişimin desteklenmesidir. AB Sanayi Politikası temelinde “sanayinin rekabet gücünü artırma politikası” olarak tanımlanabilir. Uzun dönemde, artan rekabetin küresel verimliliği de arttıracığına inanılmaktadır. AB Komisyonu, bütün sektörlerin eşit muamele görmesi gerektiğini savunan yatay sanayi politika kavramı ile şirketler için uygun iş ortamının yaratılması üzerinde hassasiyetle durmaktadır. İşletmeler, günümüz dünyasında, itici gücü karmaşık bir elektronik bilgi toplumuna geçiş olan hızlı bir küreselleşmeye ayak uydurmak zorundadırlar. AB Sanayi Politikası’nda da devletin bu uyumu kolaylaştıracak ve hızlandıracak tedbirleri alması gerektiği vurgulanmaktadır.

Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Yaşanan Gelişmelerin Türkiye Sanayi Politikaları Üzerinde Etkileri

◆ Türkiye'nin AB'yle olan ilişkisi, 1 Aralık 1964 tarihinde yürürlüğe giren Ankara Antlaşması'nın çerçevesini çizdiği “**Ortaklık Rejimi**” ile başlamıştır. Avrupa Birliği'ne uyum çalışmaları, direk ya da dolaylı olarak ekonomimizde ve yerel kurumların yeniden yapılanmasında büyük bir yere sahip olduklarından KOBİ'leri de etkilemektedir. 1980'lerde Türkiye'nin KOBİ sektörü için uygulamaya başladığı yeni bir politikayla SEGEM (Sanayi Eğitim ve Geliştirme Merkezi) ve KÜSGET (Küçük Sanayi Geliştirme Topluluğu) kurulmuş, bunlar daha sonra 1990'da KOSGEB çatısı altında birleştirilmiştir (OECD, 2004).

◆ 1970 ve 80'li yıllarda durgunluğa uğrayan hatta kopma noktasına gelen ilişkiler, Türkiye ile Avrupa Birliği arasında sanayi ürünleri alanında bir **Gümrük Birliği** oluşturulması sürecini tamamlayan 6 Mart 1995 tarihli ve 1/95 Sayılı Ortaklık Konseyi Kararı ile yeniden ivme kazanmıştır¹¹. İlk KOBİ Eylem Planı, Türkiye'nin Gümrük Birliği'ne katılımından sonra oluşturulmuş ancak kaynak ayrılamamasından dolayı uygulamaya konulamamıştır (OECD, 2004).

◆ Daha sonra AB, 1998'deki **Cardiff Zirvesi**'nde Türk Sanayisi ve KOBİ'lerinin Gümrük Birliği ve uyum hususlarındaki durumlarını kapsamaya yönelik bir “Sanayi Stratejisi”nin geliştirildiği “**Türkiye için Avrupa Stratejisi**”ni yürürlüğe koymuş ancak faaliyete geçirememiştir¹².

◆ 1999 **Helsinki Zirvesi** sonrası Türkiye AB'ye aday ülke olarak kabul edilmiş, bu dönemde Türkiye için ayrılan kaynaklarla ülkenin çeşitli alanlardaki AB'ye uyum çalışmalarının yanı sıra “KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı”nın desteklenmesi de öngörülmüştür. “**Binyıl Bildirgesi**” çerçevesinde de AB genişleme sürecinde, bilim-araştırma-teknoloji üretiminin artırılması, mesleki eğitimin hızla geliştirilerek, yenilenmesi ve yaygınlaştırılması, KOBİ'lerin geliştirilmesi ve desteklenmesi, bölgesel kalkınmaya önem verilmesi hususlarına öncelik verilmesi kararlaştırılmıştır¹⁴.

◆ 1997 **Amsterdam Zirvesi** önerileri doğrultusunda KOBİ'ler için iş ortamının iyileştirilmesi ve mevzuatın basitleştirilmesi konusunda bir rapor hazırlamak üzere BEST¹³ (İş Ortamının Basitleştirilmesi Görev Gücü) Çalışma Grubu oluşturulmuştur. Temmuz 2001 tarihinde KOBİ'lerle ilgili tüm kuruluşların katılımıyla “**CC Best Türkiye Raporu**” hazırlanmıştır.

¹¹ www.kosgeb.gov.tr

¹² www.kosgeb.gov.tr

¹³ BEST çalışmalarının amacı; ülkelerin en iyi uygulama örneklerinin değişimini sağlamak ve ülkelerin birbirlerinin tecrübelerinden istifade edebilecekleri bir ortam yaratmaktır.

◆ CC BEST çalışması, Haziran 2000'de **Feira Zirvesi**'nde "**AB KOBİ Şartı**"na dönüştürülmüştür. Temelinde AB üyesi ülkelerin KOBİ politikalarında birliktelik sağlama amacı bulunan Şart; girişimcilerin eğitimi, internette işlem imkanlarının yaygınlaştırılması, daha iyi kanunlar ve mevzuat düzenlemesi yapılması, vergilendirme ve finans konularında iyileştirme, ulusal ve uluslararası platformlarda KOBİ'lerin daha etkin temsil edilmesi gibi konuları kapsamaktadır.

◆ KOBİ politikaları "**Avrupa Topluluğu İşletme ve Girişimcilik ve Özellikle Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler için Çok Yıllı Programı**"nda proje ve eyleme dönüştürülmektedir. Türkiye'nin program bütçesine katkı payı 4,5 milyon Euro düzeyindedir. 2002 yılında ihalesi yapılacak 23 AB Bilgi Merkezi'nin 12'sinin Türkiye'de açılacak olması sevindirici olsa da, Avrupa'da bu merkezlerden 300'den fazla bulunduğu göz önüne alınmalıdır.

◆ AB, "2010 yılı itibariyle dünyanın en dinamik ve rekabet gücü en yüksek bilgiye dayalı ekonomisi haline gelme hedefini" açıkladığı Mart 2000 Lizbon Zirvesi'nde de küçük işletmeler konusunda üye ülkeler arasındaki ticaretin geliştirilmesi, koordinasyonun sağlanması ve mevzuatın basitleştirilmesi ihtiyacı vurgulanmıştır.

◆ OECD üyesi ülkeler Haziran 2000 tarihinde İtalya'nın Bologna kentinde ülkelerin Sanayi ve KOBİ'lerden sorumlu bakanlarının bir araya gelmesiyle KOBİ politikalarına yönelik Bologna Sözleşmesi'ni imzalamışlardır. "KOBİ'lerin küresel ekonomideki rekabet gücünü güçlendirmek: stratejiler ve politikalar" konulu konferans, KOBİ'ler hakkında ilk uluslararası, bakanlar seviyesindeki konferanstır.

Bu konferans KOBİ'lerin küreselleşme ve ticarete liberalleşmenin doğurduğu olumlu sonuçlardan faydalanırken yerel güçlerini geliştirmesine yardımcı olmak için kamu ve özel sektörün yapması gerekenlerin tespit edilmesi için büyük bir fırsat yaratmıştır¹⁴.

◆ KOBİ'lere ilişkin hususlar bir de, AB-Türkiye Ortaklık Komitesi'nin alt komitelerinden olan Ticaret, Sanayi ve Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu Ürünleri Komitesi'nin gündeminde Aralık 2000, Mayıs 2001 ve Temmuz 2002'de yer almıştır¹⁵.

◆ Avrupa Komisyonu'nun Türkiye için hazırladığı 2002 yılı İlerleme Raporu'nda KOBİ tanımına ilişkin mevzuat düzenlemesi yapması konusunda gelişme kaydedilmediği, KOBİ'lere ayrılan kredi kaynaklarında azalma meydana geldiği, Türkiye'nin KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı hazırlaması gerektiği vurgulanarak, Türkiye'nin AT programlarına ve

¹⁴ www.sme2004.org

¹⁵ www.kosgeb.gov.tr

böylelikle Altıncı AR-GE Çerçeve Programı'na katılımının uygun bulunduğu belirtilmiştir¹⁷.

◆Avrupa Araştırma Alanı (ERA) 2000 yılı başlarında Avrupa'da araştırmaların bütünleştirilmesi (Çerçeve programları ve AB üyesi bulunan ülkelerin 15 farklı ulusal araştırma programı) ve birbirinin aynı olan araştırmalar için kaynak israfının önlenmesi amacıyla Avrupa Araştırmalar Politikası kapsamında oluşturulmuş bir yapıdır. ERA'nın başlıca hedeflerinden biri de KOBİ'lere destek vermektir.

AB, Lizbon Zirvesi'nde kendine koyduğu hedefle ilgili olarak AR-GE'ye, yenilikçiliğin geliştirilmesine ve girişimciliğe verilen desteği önemli ölçüde arttırmıştır. İki önemli rakibi olan ABD ve Japonya ile arasındaki farkını, AR-GE yatırımını yükselterek 2010'da AR-GE harcamalarının gayrisafi hasılasının yüzde üçüne ulaşmasıyla kapatmayı hedeflemektedir. Bu amaçla tasarlanan destek programları içinde en önemlilerinden biri "Çerçeve Programları"dır. Çerçeve Programları (ÇP) 1984'ten beri beş yıllık dönemler halinde uygulanmaktadır. Türkiye'nin 1998-2002 yılları arasındaki Beşinci ÇP'na katılımı, toplam ekip sayısının yüzde 10'u dolaylarındadır. İncelenen 42 projede toplam katılımcıların yüzde 73'ü bilimsel, yüzde 27'si ticari proje sunarken ICT (bilgi-haberleşme teknolojileri) alanında Türkiye'nin sunduğu projelerin bilimsel ve ticari dağılımları Avrupa ortalamasıyla eşittir¹⁶.

17,5 milyon Euro tahsis edilen Altıncı ÇP'nda (2002-2006) AB ve Türkiye'de teklif edilen ve kabul edilen proje oranlarına bakıldığında sırasıyla yüzde 19 ve yüzde 11 oranları görülmektedir. Türkiye'den sunulan projelerde toplam 882 katılımcının 165'i KOBİ, 454'ü yüksek öğretim kurumları, 174'ü sanayi, 84'ü araştırma merkezleri ve 70'i de diğerdir. Kabul edilen projelere bakıldığında 94 projenin 21'i KOBİ'lere, 44'ü yüksek öğretim kurumlarına, 21'i sanayiye, 21'i araştırma merkezlerine, 8'i de diğere aittir¹⁷.

◆Bologna Zirvesi'nden sonra Haziran 2004'te "Küresel Ekonomide Girişimciliğin ve Yenilikçi KOBİ'lerin Teşvik Edilmesi" Konulu İstanbul Konferansı düzenlenmiştir. Bu konferansta; girişimcilik ve firma kuruluşlarını küresel ekonomide büyümenin itici gücü olarak teşvik etmek (özellikle kadınların girişimciliği üzerinde odaklanarak), finansman, işbirliği grupları, ağlar ve ortaklıklara erişim vasıtasıyla KOBİ'lerin yenilik ve teknolojiye erişimlerinin teşvik edilmesi, KOBİ'lerin ICT kullanımı ve e-işletmeyi benimsemesinin teşvik edilmesi, kalkınma için KOBİ'lerin teşvik edilmesi gibi konular üzerinde durulmuştur¹⁸.

¹⁶ www.cordis.lu/national_service

¹⁷ www.fp6.org.tr

¹⁸ www.sme2004.org

KOBİ SEKTÖRÜNÜN GELİŞTİRİLMESİ İÇİN ÖNGÖRÜLEN STRATEJİLER

Türkiye’de son yıllarda küçük işletme politikalarının şekillenmesi “dış” ve “iç” faktörler başlıkları altında incelenebilir. Dünya Bankası, UNIDO, AB, OECD gibi yapılarla olan ilişkiler, Türkiye’deki kamu ve özel çevrelerin KOBİ’lere daha tutarlı, ve kapsamlı yaklaşımlar içine girmelerini sağlamıştır. İç faktörler ise KOBİ’lerin ekonomik sistemdeki yerlerinin farkedildikçe daha da önemsenmesi, yerel sanayi politikaları içinde planlamacıların dikkatini çekmesi ve ihracata dayalı büyüme politikalarında etkin bir yere sahip olmalarıyla ilgilidir (Özcan, 1995).

Öncelikle Türkiye geneli düşünüldüğünde, KOBİ ve diğer sektörlerin sağlıklı gelişimi için, uzun vadeli sürdürülebilir bir ekonomik büyüme, düşük enflasyon oranı ve yapısal reformların gerçekleştirilmesi öncelikli hedefler arasındadır. Aynı bağlamda kamunun yeniden yapılandırılması ve mevcut mekanizmaların etkinlik ve verimliliğinin artırılması da önemli tedbirler arasındadır¹⁹.

Türkiye’de küçük işletmeleri tek bir çatı altında toplama görevini üstlenmiş belli bir kurumsal yapıya ihtiyaç bulunmaktadır. KOBİ’lerin mevcut dağılık yapıları kendi içlerinde ve farklı sektörler arasında bilgi asimetrisi, verimsiz kaynak dağılımı gibi problemlere yol açmaktadır.

KOBİ sektöründeki hedef ve amaçların tam anlamıyla açık ve net olmamasının bir nedeni de sahip olduğumuz dış bağlantıların etkilerini çok fazla yerel kurumlarımız ve politikalarımızda hissetmemizden kaynaklanmaktadır. Çoğu zaman kendi kaynak ve sınırlarımızı düşünmeden ithal ettiğimiz fikir ve politikalarla KOBİ sektörüne vizyon oluşturma ve hedef belirleme çabasını gütmekteyiz. Bunlar da sağlam temeller üzerinde ilerlemediğinden, çoğu zaman fikir olarak kalmaktan ya da sağlıklı yapılaşmaya yol açmaktan ileri gidememektedir. Bu yüzden kendi potansiyelimizin, güçlü ve zayıf yönlerimizin farkında olarak, dışardaki iyi örnekleri takip ederek ve uygun olanları kendimize örnek model olarak seçerek kendi politikalarımızı oluşturma ve uygulamayı öğrenmeliyiz. Böylelikle kendi modellerimizi oluşturup, uluslararası alanda fark yaratabilir ve başka ülkelere de bu anlamda örnek oluşturabiliriz.

KOBİ sektöründeki giriş ve çıkışların fazla olmasının bir nedeni de firmaların finansal ve teknolojik problemlerinin yanında örgütsel problemlere sahip olmalarıdır. Büyük işletmelere oranla sayıca daha az kişi çalıştığından çoğu girişimci ya da firma yöneticisi şirketin kurumsallaşmasına ya da organizasyonuna önem vermemektedir.

¹⁹ www.kosgeb.gov.tr

Önceki bölümlerde belirtilen KOBİ sektörünün problemleriyle ilgili yapılabilecek faaliyetleri de aşağıdaki gruplar halinde inceleyebiliriz.

Finansman: KOBİ'lerin finans, meslek ve kamu kuruluşlarının iş birliği ile finansman hizmetleri hakkında bilgilendirilmesi şarttır. Tarafları bir araya getirecek, varolan talep ve arzın inceleneyeceği ve sorunlara karşılıklı katılımı çözümlerin üretileceği şeffaf bir ortamın temini gereklidir.

Teknoloji düzeyini artırma ve yenilikçi anlayışı yerleştirme: Türk KOBİ'leri genellikle teknoloji üretimi, AR-GE çalışmaları ve know-how kullanma konusunda uluslararası rekabet gücüne sahip bulunmamaktadır. Mühendislik, teknoloji transferi, AR-GE, tasarım ve teknoloji ile ilgili hizmet üreticilerin faaliyetlerinin ve kapasitelerinin artırılması, hizmet alıcı konumundaki KOBİ'lerle aralarındaki ticari bağların güçlendirilmesi ve piyasaların dinamikleştirilmesi öngörülen stratejiler olabilir. Üniversite-sanayi işbirliği geliştirilmeli ve KOBİ'lerin üniversitelerle teknoparklar içinde buluşması sağlanmalıdır.

Bunun yanında yerel ve bölgesel iş birliği kümelerinin ve iletişim ağlarının oluşturulması desteklenmeli, işletmeler arası bilgi ve iletişim ağları güçlendirilmeli ve tüm işletmelerin aktif bir şekilde bu ağlara katılımı teşvik edilmelidir²⁰.

Eğitim: Bilgi çağını yaşayan dünyamızda hem girişimcilik hem de KOBİ'ler için nitelikli eleman yetiştirilmesi konusunda ülkemizin uluslararası standartlara ulaştırılması zorunludur. Bu yüzden kamu ve özel sektörün işbirliğiyle KOBİ'lere yönelik yönetici ve daha alt kademelerde çalışanlar için pratik ve teorik eğitim programlarının oluşturulması, zenginleştirilmesi, gerekli mevzuatla zorunlu hale getirilmesi, staj imkanlarının tanınması hayati önem taşımaktadır.

KOBİ'lerin üniversitelerin ve büyük ölçekli firmaların bilgi kapasitesinden yararlanmaları amacıyla ortak programlar geliştirilebilir, ana-yan sanayi ilişkileri artırılarak yan sanayi firmalarının personelinin eğitim seviyelerinin geliştirilmesine imkan verecek projeler de yaratılabilir²².

Tanıtım ve pazarlama: Bilgi, beceri ve tecrübe eksikliklerinden dolayı küçük firmalar, genellikle yerel taleple ilgilenmiş, uluslararası pazarlara açılma imkanı ve gereği duymamışlardır (Özcan, 1995). Oysa günümüzde küreselleşmenin olumsuz etkilerinden korunmak, sektörel ve bölgesel bağımsızlıktan kurtulmak ve rekabet edebilecek alanları belirlemek amacıyla özel sektörün de katılımıyla ihracata yönelik plan ve programlar yapılmalıdır.

²⁰ www.kosgeb.gov.tr

Kanun ve mevzuat düzenlemesi: Öncelikle ulusal alanda farklı kurumlar tarafından benimsenecek, ortak kriterlerin yer aldığı bir KOBİ tanımına ihtiyaç duyulmaktadır. KOBİ'lerin faaliyetlerinde etkinliği azaltıcı kanun ve uygulamalar yeniden gözden geçirilerek basitleştirme ve iyileştirme yoluna gidilebilir. KOBİ politikalarını belirleyici ve uygulayıcı kuruluşlar arasındaki iletişim ve koordinasyonu artırıcı düzenlemelere gidilmesi, uygulanan programların rasyonel ve niceliksel kriterler çerçevesinde değerlendirilmesi ve performans ölçümleri yapılması verimliliği arttırabilir. Ayrıca KOBİ'lerin serbest piyasa ekonomisi koşullarında faaliyet göstermelerinin sağlanması amacıyla, kamunun verdiği hizmetler gözden geçirilebilir ve haksız rekabeti önleyici uygulamalar getirilebilir²¹.

SONUÇ

Tarih boyunca gerek ekonomik gelişme gerekse sosyal yapının gelişmesi açısından büyük öneme sahip KOBİ'ler hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerin belkemiğini oluştururlar. Bu çalışmada da Türkiye'deki önemi sayısal göstergeler ve toplumsal boyutuyla kanıtlanmış olan KOBİ'lerin özellikleri, avantajları, sorunları, mevcut destekleyici yapıları incelenmiştir. Türkiye gündemini oldukça meşgul eden AB'ye üyelik meselesinde de uyum süreçlerinden birini oluşturan sanayi politikaları ve KOBİ'lerin bu süreçte üzerine düşenler detaylarıyla okuyucuya verilmiştir. Gelecekteki hedeflere ulaşmak adına KOBİ'ler için öngörülen stratejiler son kısımda tartışmaya açılmıştır.

Finansman, teknoloji, eğitim, tanıtım, pazarlama ve mevzuat gibi konulardaki düzenlemelerin yanında Türkiye'nin asıl ihtiyacı tek bir çatı altında toplanmış bir KOBİ sektörü ve tüm ulusça benimsenmiş bir KOBİ politikasıdır. Buna da maliyet-yarar analizi iyice yapılmış, güçlü ve tutarlı, uluslararası alanda ise çağdaş seviyeyi yakalamış bir sanayi politikası ve stratejisiyle ulaşılabilir. Bu yüzden kendi potansiyelimizin, güçlü ve zayıf yönlerimizin farkında olarak, dışardaki iyi örnekleri de takip ederek kendi politikalarımızı da oluşturma ve uygulama yolunu seçmeliyiz.

²¹ www.kosgeb.gov.tr

KAYNAKÇA

Ala, S. (2004). *Kobi Mevzuat ve Yükümlülükler Rehberi*. Ankara: KOSGEB Girişimciliği Geliştirme Merkezi.

Alpugan, O. (1988). *Küçük İşletmeler Kavramı, Kuruluşu ve Yönetimi*. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi.

Avrupa Birliği Altıncı Çerçeve Programı Ulusal Koordinasyon Ofisi (www.fp6.org.tr)

Community Research and Development Information Service (www.cordis.lu/national_service)

Çolakoğlu, M. H. (2002). *Kobi Rehberi*. Ankara: TOBB Yorum.

İktisadi Kalkınma Vakfı (2001). *Avrupa Birliği'nin Girişimcilik Politikası ve Türkiye'nin Uyumu*.

Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (www.kosgeb.gov.tr)

Littunen, H. (2000). "Entrepreneurship and The Characteristics of Entrepreneurial Society", *International Journal of Entrepreneurial Behaviour & Research*, 6: 295-309.

Man T. W. Y., Lau T. and Chan K. F. (2002). "The Competitiveness of Small and Medium Enterprises A Conceptualization with Focus on Entrepreneurial Competencies", *Journal of Business Venturing*, 17: 123-142.

Morrison, A. (2000). "Entrepreneurship: what triggers it?", *International Journal of Entrepreneurial Behaviour & Research*, 6: 59-71.

OECD. (2002). *Small and Medium Enterprise Outlook*.

OECD. (2004). *Small and Medium Sized Enterprises in Turkey Issues and Policies*.

Özcan, G. B. (1995). *Small Firms and Local Economic Development*. England: Avebury Ashgate.

Sermaye Piyasası Kurulu (www.spk.gov.tr)

The Second OECD Ministerial Conference on Small and Medium Enterprises (www.sme2004.org)

Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı. (Ocak-January 2004). *KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı*.

Türkiye Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, Serbest Meslek Mensupları ve Yöneticiler Vakfı (www.tosyov.org.tr/girisimclik)